

поодделни прашања. Сметаме дека би било подобро биографските податоци да бидат публикувани во втората книга а не во првата, бидејќи некои автори за првпат со свои прилози се јавуваат во втората книга.

Двотомната книга на Друштвото на напредните учители на Југославија од периодот меѓу двете светски војни ќе претставува за нашата поширока читачка публика еден вид автентично четиво за запознавање со дејноста на напредното учителство. Исто така

оваа публикација ќе претставува и еден вид прилог за едно целосно обработување на Напредното југословенско учителско движење во споменатиот период. На крајот да го истакнеме и фактот дека споменатото Друштво веројатно ќе продолжи со публикување на такви и слични прилози и дека овој пример би требало да го следат и претставници на други професионални и слични организации од периодот меѓу двете светски војни.

Д-р В. К.

„РОССИЯ И БАЛКАНСКИЙ ВОПРОС“. Од историјата на руско-балканските политички врски во првата третина на XIX век од И. С. ДОСТЈАН, издание на Академијата на науките на СССР — Институтот за славистика и балканистика, Москва, 1972

Во издание на Академијата на науките на СССР, односно на нејзиниот Институт за славистика и балканистика во Москва, во 1972 година излезе книгата „Русија и балканското прашање“ од И. С. Достјан, посветена на историјата на руско-балканските политички врски во првата третина од XIX век.

Веднаш да подвлечеме дека книгата, освен за останатите балкански земји, претставува посебен интерес за Македонија, бидејќи во повеќето комбинации, по повлекувањето на Турците од Балканскиот Полуостров (какви билс прогнозите на руските дипломати тогаш), се сметало и на Македонија, било како посебно „кралство“ или како такво во рамките на една федеративна балканска држава што би се создала по распаѓањето на Отоманската империја.

Авторот, на околу 360 страници, врз основа на, досега, непознати (главно дипломатски) документи, дава мошне прегледна слика за целите на политиката на Русија во овие триесетина години, за состојбата на поодделните балкански држави кои, точно во овој период ја отпочнуваат својата ослободителна борба (Србија, Грција, Црна Гора, Влашко и Молдавија), како и во оние кои не биле ослободени (Албанија, дел од Словенија кои сè уште се наоѓале под турско ропство — Бугарија и Македонија и Босна и Херцеговина.

Еве како, уште во почетокот, авторот го поставя прашањето што го обработува во книгата: „Кон крајот на XVIII век сè поголемо значење во меѓународните односи на Европа почна да поприма таканареченото Источно прашање. Во огромната литература од научен или публицистички

карактер по Источното прашање, која се појавила на свет во текот на изминатите 150 години, овој термин се употребува не во идентична смисла и во разни географски рамки. Но, во својство на главен јазел на меѓународните спротивности во Источното прашање, секојпат се разгледувал проблемот на теснините од Црно во Средоземно Море и судбината на Османската империја во Европа. Точно со таков термин на Источното прашање, се користеле во своите трудови К. Маркс и Фр. Енгелс, почнувајќи од 50-тите години од XIX век.

Во тесна врска со Источното прашање и негов составен дел секојпат се јавувало балканското прашање, како проблем за ослободување од власта на Турција на поробените од неа уште во XIV—XV век, европски народи — Грците, јужните Словени, Молдавците и Власите и Албанците, како задача за воспоставување во Југо-источна Европа национални држави, која била спротивставена на можноста за поделба на турските владенија во Европа меѓу големите држави“ (стр. 3 од книгата).

Ова е, така да се рече, појдовна основа на книгата во која, во еден период од 30-тина години, врз основа на опромен дипломатски материјал, се изнесува пред сè улогата на Русија во решавањето на Балканското прашање, но исто така и положбата на народите кои биле причина за појавата на ова прашање. „Задачата на нашата работа, прецизира авторот, пред да мине на излагање на суштината на проблемите, се ограничува на анализа на политиката на руската влада во одно-

сите со Турција и балканските народи, на оние контакти кои биле одржувани меѓу претставниците на тие народи и владините кругови на Русија“.

Потоа, авторот, сè уште во уводниот дел од книгата прецизира некои поими за читателот да добие почиста претстава за состојбата на односите меѓу балканските народи. Тој тргнува од фактот дека „ни еден од балканските народи, во почетокот на XIX век, сè уште не бил оформен во нација. Религиозната припадност ја определувала и политичката и социјалната положба на султановите поданици... За турската влада и феудалните поими „Грк“ ги покривал сите православни, независно од нивната национална припадност“. Но, според авторот, „кај јужните Словени одамна постоела јасна претстава за нивната взаемност, која се изразуvala во јазикот, етничкото потекло и религијата, во нивната тесна врска со Русија“. Меѓутоа, за нивно диференцирање подоцна, многу помогнала административната поделба на Турција на беглер-бејства или ејаleti, пашалаци и санџаци, кои условиле уште во средниот век, разграничување меѓу балканските територии според географските и националните белези. Такви „историски провинции“ кои ги одразувале, можеби и во груба форма, границите на населени од одделни национални групи, добиле и извесна постојаност, независно од сите измени во воено-административната управа. Првобитно, скоро сите балкански земји биле обединети во Румелиското беглер-бејство, од кое подоцна се отцепувале една по една периферните области. Центробежните процеси

во Турската империја се одвивале преку административното обособување на тие области кои се наоѓале под управување на пашите, кои често во сè ѝ се потчинувале на Портата. Иако поимот Румелија, како балканско владение на Турција, во целина сè уште се зачувал, во првите децении од XIX век во власта на Румелиското беглер-бејство практички останале само териториите на Јужна Бугарија, Македонија, Јужна Србија и континентална Грција, додека во исто време другите (Молдавија и Влашко, Видинскиот пашалак, Босанскиот ејалет, Мореја (Пелопонез, Скадарскиот и Јанинскиот пашалак) и другите, имале административна самостојност. Од сè ова, авторот вади заклучок, дека „во земјите што биле поблизу до центарот на Империјата, пред сè во Румелиското беглер-бејство, власта на Портата и на турските феудали била најсилна. На границите на османлиските владенија во Европа, месната управа и собирањето на данокот често се наоѓале во рацете на најзаможните влијателни претставници на христијаните. Така било во Северна Србија (Белградскиот пашалак во некои реони на Македонија и континентална Грција)“.

Веќе од овие неколку цитати, јасно се гледа дека авторот со Македонија оперира како со посебен поим издвоен од поимот „Грција“, „Србија“ и сл.

Приближувајќи се кон излагањето за суштината на проблемот што го поставил за обработка, авторот се задржува посебно на положбата и внатрешните карактеристики на сите овие земји и констатира дека уште во XVIII век во Европа, а особено сред балкан-

ските народи, било раширено убедувањето дека Отоманската империја како „колос на глинени нозе“, неизбежно ќе падне под сопствената тежина. Турција ја нарекле „болен човек“ и ѝ претскажувале смрт во блиско време. За сили, кои би придонеле за ова, се сметале, пред сè Русија (од надвор) и национално-ослободителните движења на поробените народи и тоа, пред сè балканските (од внатре). Да го подвлечеме фактот дека овие национално-ослободителни движења биле поттикнати делумно и од Француската револуција. Потоа, авторот ги следи овие движења во сите балкански земји каде што се одвивале. Карактеристично е, кога авторот говори за ослободителната борба на грчкиот народ што ја водел преку својата организација „Етерија“, подвлекува дека овој се обрнал за помош и кон Бугарите, и кон Албанците, Власите и Србите, и кон „храбрите Македонци“.

По големата Француска револуција и во периодот на Наполеоновите војни, Југо-источна Европа стана една од арените на жестоки борби меѓу големите држави во која најактивно учество зеде Русија. Во оваа историска етапа, се поставаа основите на оние принципи, цели и методи на политиката на царската влада во односите со Турција и балканските народи, со кои таа се користеше за понатаму во тек на низа години. Во тоа време беа создадени и карактеристични модели на решенија на балканското прашање преку политичко преустројство на европските владенија на Отоманската империја. Сè повеќе и побрзо се ширеа контактите на Русија со балканските народи.

Авторот го смета Кучук-Кајнар-пискиот мир од 1774 година за настан со кој Русија ги проширува своите права и привилегии што ги имале веќе во Турција, Англија и Франција како најповластени нации. Но, овој мир го изменил и односот на силите во базенот на Црното Море, давајќи ѝ на Русија можност за една поактивна улога во решавањето на балканското прашање. Русија ова го користи за поставување на нови барања спрема Турција во однос на заштита на православната религија и христијанските поданици.

Точно во такви услови се раѓа таканаречениот „грчки проект“, што го формулирала Катарина II во 1782 година, а според кој се покренува идејата за создавање Грчка (Источна) империја — под скиптарот на претставниците на династијата Романови (но при услови на невозможна унија меѓу Русија и новата грчка држава) да се создаде зависна од Русија, но самостојна држава Дакија. Голем дел од југословенските земји (дел од Србија, Босна и Далмација), во вид на компензација, би ѝ се дале на Австрија, а Франција би го добила Египет, Русија со ова би добила слободен излез од Црно во Средоземно Море и би обезбедила политичко влијание врз новите држави што би се создале на местото на Отоманската империја. Иако од ред причини овој проект не можел да биде реализиран, идејата на „грчкиот проект“ за полно уништување на Османлиската империја и создавање балкански самостојни држави, кои би се наоѓале во сферата на политичкото влијание на Русија, станала модел за решавање на Источното прашање, најпогоден за

руската владеечка класа. Да напомниме дека во „грчкиот проект“ влегувала и Македонија.

Еве, приближно во вакви политички услови, Русија влегува во XIX век. Не откажувајќи се од проектот за уништување на Турција и создавање на балкански држави, Русија врши дипломатски притисок врз Турција во смисла на остварување на оваа основна идеја, и, во моменти кога не може да го постигне на таков начин, таа тоа го прави со сила, со војна. Да напомниме дека на овој начин биле извојувани дополнителни права на кнежевството Молдавија и Влашко. На овој начин е основана во 1800 година и републиката на Седумте острови, која подоцна станува основа за борба за самостојност воопшто на Грците, а кога српските востаници во 1804 година се дигнаа против Турците, Русија и овој факт го користи за понатамошен притисок врз Турција.

Во малу изменетите услови во првата десетина од XIX век, руските дипломати изработуваат уште неколку проекти за создавање на неколку автономни држави од кои најмногу се спомнува „словенско-српската“ држава, во чиј состав би влегле голем број балкански земји населени предимно со Словени. Да напомниме дека во составот на оваа држава би се наоѓале и Македонија. Еден од авторите на овој проект — Чарториски, изработил „балкански проект“ со неколку варијанти, меѓу кои и создавање на местото на турските провинции „одделни држави кои би имале независна управа — по однос на внатрешните работи — но под власта на Русија и под нејзина заштита“.

Меѓутоа, со ваквите проекти не се согласувале ни Англија ни Франција, кои биле крвно заинтересирани за овој регион. Поради ова и решавањето на балканското прашање по дипломатски пат, во условите на првата деценија од XIX век, било одложено. Во 1809 година, на планот на Наполеон за создавање „Илирски провинции“, рускиот цар Александар I му спротивставил план за создавање „словенско царство“, во кое би биле обединети сите балкански Словени.

Времето од заклучувањето на Букурешкиот мир во 1812 година, до почетокот на грчкото востание — 1821 година, претставува етапа во која постепено созривале основните црти на руско-турските спротивности во Југо-источна Европа. Според авторот на книгата, до денес овој период во историографијата не е разработен како самостоен, туку се допира како спорадичен на друг проблем. Ова се однесува дури и на советската историографија, која поради недостиг на дополнителна дипломатска документација, овој период не бил објективно обработуван.

Втората глава, која се однесува на втората декада од XIX век, обилува со огромен фактографски материјал, за кој, меѓутоа, со оглед дека во него не се спомнува Македонија, авторот на овој прилог не се задржува подробно. Поради она што доаѓа подоцна, а во кое се спомнува и Македонија, доволно е да се рече дека по долги дипломатски маневри на земјите заинтересирани за судбината на Турција, Русија полека, но систематски, ги подготвува Грците за востание, им помага на Србите во нивните усилби

да се ослободат што повеќе од тугорството на Турција и, воопшто, им помага и на другите земји (Црна Гора, Молдавија и Влашко) да добијат самостојност или оваа да ја зацврстат. Русија во ова време особено внимание ѝ обрнува на Грција. Активен притисок на царската влада во оваа смисла вршеле и грчките емигранти, кои во толем број се наоѓале во руска служба. При ова, првостепена улога играл Крфјанинот Јоан Каподистри кој, особено во Виенскиот конгрес, му станал еден од најблиските советници на царот Александар I. Сепак, во оваа декада од XIX век, не доаѓа до отворено судирање меѓу Русија и Турција. Ова, меѓу другото, и поради настаните што произлегуваат од Наполеоновите војни и ангажираноста на Русија во директната војна со Наполеон.

Да кажеме веднаш дека третата декада, заправо 1821 година, почнува во мошне изострени односи, како меѓу Русија и Турција, така и меѓу Русија и европските земји заинтересирани за судбината на Турција. Меѓутоа, на овие односи видно влијаат внатрешните движења на земјите од Балканскиот Полуостров, а особено настаните сврзани со грчкото востание. Да напоиме дека во Русија меѓу високото руско дворјанско општество постои силно филелинистичко движење, а во исто време врз Русија вршат силно влијание самите Грци, а особено Каподистри и група Грци-емигранти што стоела зад него, чија задача била кај царот да вршат притисок за водење таква политика која би водела кон ослободување на балканските земји од Тур-

ција. А и во самата Русија се одело на рака за евентуална војна со Турција. Од сега понатаму, Каподистри ќе игра мошне важна улога во предлозите и комбинациите како политички да се организира Балканскиот Полуостров по протерувањето на Турците.

Во сета таа игра, Александар I, без оглед на мислењата на другите (во странство и внатре), сметал дека во случај на пораз на Турците во евентуална војна, тие мора да бидат „протерани мошне далеку“, т.е. во Мала Азија, и пратеа проекти на Балканот да се основа нова христијанска држава. Но, овој план не го конкретизирал. Потоа, идејата добива сè повеќе конкретен вид, но во разни варијанти, од кои една е онаа што ја предлагал рускиот пратеник во Франција — Поцо ди Борго. Неговата оценка е дека на Турција ѝ се одброени деновите. Затоа предлагал, по одењето на Турција, Цариград со својата околина да се прогласи за слободен град, кој би се наоѓал под протекторат на Русија. Во останатите земји, ослободени од турската власт, тој предлагал да се создаде „единствена монархистичка држава на чие чело би бил владетел од рускиот императорски дом, кој ќе ја носи титулата „крал македонски“. „Оваа голема држава, според Борго, би станала природен сојузник на Русија, а нејзината флота заедно со руската, ќе ги штити општите интереси на двете држави во црноморскиот и средоземноморскиот базен. Сето тоа отворало сјајни перспективи „за економски развиток на балканската држава, а исто така и на јужните провинции на Русија...“

Овој план на Поцо ди Борго бил изнесен во прилогот кон телеграмата на овој дипломат до министерот за надворешни работи на Русија од 12 (24) јули 1821 година наречен „Reflexion sur la conduite qu'il pourrait convenir a la Russie de tenir par rapport a la Turquie Europeenne“ и се чува во Архивата на надворешната политика на Русија — листови 175—184.

Без оглед на судбината на овој проект, веќе самиот тој како факт е од огромно значење за Македонија. Зошто овој дипломат дошол на мисла во овој проект новата држава да ја нарече „македонска“, односно „македонско кралство“, што таа држава би содржала, како би била организирана, останува само како прашање, кое секако треба да се проучи, зашто фрла јасна светлина за улогата на Македонија во период кога се мисли дека таа не постои, или е обезличена.

Александар I не пресечувал веднаш. Тој само ги поттикнувал своите соработници да размислуваат и проектираат: што по повлекувањето на Турците од Балканот? Секако, за ваквата политика да не се пресече веднаш, имале влијание и другите европски земји, а на прво место Австрија, потоа Англија и Прусија. Во овој период основа врз која се градат проектите на европските држави, заинтересирани за Балканот, е Грција и нејзиното блиско ослободување. Секоја од овие земји сакала да се приближи на привремената грчка влада со цел да се здобие со влијание врз тој дел од Балканскиот Полуостров. Поради ова, околу 1823 и 1824 година, настапува прегрупирање на силите

на големите држави во врска со Источната криза од кое, во крајна сметка, се користи Турција. Меѓутоа, Русија не се отклонува од основната стратешка цел — изгонувањето на Турција од Балканскиот Полуостров по пат на војна. Оваа цел останува во основа на надворешната политика и по доаѓањето на царскиот престол на Николај I. И ако во 1826 година доаѓа до заклучување на Акерманската конвенција, според која Турција се обврзува да ги исполни сите неисполнети обврски кои произлегувале од дотогашните договори, особено од Букурешкиот мир, Русија и натаму врши дипломатски притисок. Овој е особено силен при обидот Турција пак да ги изигра сите обврски, а особено кога презема жестоки репресалии против востанатата Грција во 1825/6 година. Русија решително ја зема под заштита Грција и на нејзина интервенција се соединуваат сите политички групи, па во 1827 година се прогласува повторно независноста на Грција, а Каподистри го наметнува за претседател на владата со цел да обезбеди проруска ориентација. Меѓутоа, Турција не била спремна да ја признае независноста на Грција, поради што одново се актуелизира прашањето на војна со Турција. Согледувајќи ја неизбежноста од воено судирање со Турција, пред Николај I се поставува потребата да се изработи конкретна програма на дејствувањата во случај на ваков или онаков тек на настаните на Балканот и Блискиот Исток. Во прв ред тоа се однесувало на определувањето судбината на Грција, а потоа и на другите балкански земји, т.е. се поставило прашањето на цели-

от Балкан како целина доколку Отоманската империја биде уништежа под ударите на руското оружје. Притоа, не можело а да не се појави прашањето за идното устројство на Грција и за определување на нејзините граници. На тој начин грчкото прашање прераснало во балканско. Затоа, министерот за надворешни работи на Русија Неселјрод, по налог на императорот, му се обрнува на Каподистри со цел да го запознае со настаните што ќе следат: Силата на ударот што ќе го добие Отоманската империја, може да ја уништи...“ Поради ова, рускиот министер за надворешни работи бара од Каподистри „да ги изложи, во поверлив труд, основите на работите што можат, според Вашето мнение, да настанат на местото на турската управа; границите што треба да бидат определени на државата, вклучувајќи ја и Мореја, островите на Архипелагот и грчката територија на север од Коринтската провлака...; разграничување на другите држави што треба да се создадат во европска Турција; политичката организација што треба да се установи во Константинопол како слободен град...“

Како што се гледа, Русија сакала однапред да биде сигурна како ќе биде организирана не само Грција како слободна држава, туку и сите останати провинции, кога ќе се повлечат Турците од Балканскиот Полуостров. Како што се гледа, мнение за ова побарала од Каподистри, во кого имала полна доверба.

При преминот преку Дунав, руските војски биле дочекани со радост од месното население, а скоро во исто време „самоволно“

почнале да никнуваат и борбени одреди на секаде каде што минувале руските војски. Кон крајот на 1828 година, било покренато и прашањето за општо востание на населението од југо-западниот дел на Балканскиот Полуостров. На ова одеа на рака и фактот што не само христијаните туку и некои паши од Епир и Албанија сакале да се ослободат од власта на султанот. Според зборовите на Каподистри, тој добил од папата Делвини, како и од некои капетани од Тесалија, Олимп и Македонија, предлози да стапат во вооружена борба против Портата.

На тој начин, оценката на руската команда била дека на Балканот не се водела војна на непријателска територија. Воените дејства против турската армија неизбежно се сеале со национално-ослободителните движења на поробените — од Турците — народи, чија понатамошна судбина зависела од крајот на оваа војна. Набргу дошло и до пресврт во војната и руските војски форсирано и скоро без отпор марширале на југ, за на 8 (20) август 1829 година да биде освоена и втората престолнина на Османлиската империја — Едрене. Беше јасно дека Русија ја доби војната. Со ова беа создадени услови да се обрне внимание на организацијата на Балканскиот Полуостров, односно создавање на нови држави. Основна и прва грижа на Русија при тоа била да ја конституира и оспособи за самостоен живот Грција поради нејзиното стратешко значење. Меѓутоа, во исто време, актуелно станало и прашањето за организирање на други државички, што би ја пополниле останатата „празнина“ на

Балканот. Ценејќи го мнението на Каподистри, петроградската влада и дворот му даваат налог на Каподистри да го проучи овој проблем и да ѝ предложи на царската влада решение на ова прашање, т.е. да даде предлог за основање неколку помали балкански држави, вклучувајќи го и слободниот град Константинопол.

Грчкиот премиер ја прифатил оваа задача и по извесно време го дава следниот предлог: На Балканот да се создаде една балканска државна федерација од пет држави од „втор ранг“, организирани како монархии. Тие би биле разграничени на следниот начин: 1. Кралство Србија (Србија, Бугарија, Босна); 2. Елинско Кралство (континентална Грција, Пелопонез, островите на Архипелагот и Јонските острови); 3. Кралство Македонија (Македонија, Тракија и островите во Егејско Море — Имброс, Самос и Тасос); 4. Кралство Епир (Епир, северна и јужна Албанија); 5. Херцегство или Кралство Дакија (Молдавија и Влашко).

Овој проект, наречен подоцна како „грчки проект“, наишол на огромно интересирање кај сите руски политички кругови.

Да напоменеме дека авторот на книгата, во врска со овој предлог, дава подробни објаснувања. Така, тој вели дека разграничувањето на балканските државници што биле во проект да се создадат, било направено од Каподистри во најопшта форма, по области што „историски се создале“. Трите нови држави — Србија, Грција и Дакија — биле проектирани според принципот на етничкиот состав на основното население, а двете други — Македонија

и Елир — ја вклучувале територијата со повеќенационален состав. За Македонија, се додава, во својот континентален дел одговарала на доаѓањето Румелиско беглербегство (но, од него е исклучена Тесалија).

Од кога бил проучен предлогот од страна на Русија, министерот за надворешни работи К. В. Неселјрод му јавува на Каподистри: „Брзам да Ви соопштам, господи-не профе, дека Вашата депеша беше прочитана од императорот со посебно задоволство и дека неговото величество наполно се при-соединува кон погледите што ги изнесовте Ви... Неговото величество во нив најде основна идеја на сите комбинации кои се стреми да ги оствари и кои тој ќе ги предложи на другите кралеви“.

На тој начин, на грчкиот премиер официјално му е соопштено дека неговото мнение, односно целесообразноста на основањето на петте независни држави на Балканот, нивниот состав и обединување во федеративен сојуз, ќе биде усвоено како основа на предлогот на царската влада до европските држави во случај Портата да ја изгуби власта над своите европски провинции.

Како што се гледа, владата на Николај I имала пред себе разработена програма за решението на балканското прашање, доколку Турција би се распаднала „по силата на внатрешните причини“, или под ударите на руското оружје. Меѓутоа, прашањето било од таков карактер и толку сложено, што руската влада побарала мненија, или ѝ се нуделе такви, и од други дипломати. Еден од нив бил и Димитрие Василевич Дашков, руски дипломат, кој за време на

владеењето на цар Николај I, како државен секретар на царот, исполнувал разни порачки на Министерството за надворешни работи, а бил и еден од авторите на договорот за мир со Турција по победата во 1829 година. Всушност Дашков, со мали модификации, го усвоил проектот на Каподистри.

Меѓутоа, таквиот пат за решение на Источното прашање, во случај на успешно окончување на Руско-турската војна, не го усвојувале сите советници на царот по прашања на надворешната политика. Особено решително се противел на овој план еден од највлијателните дипломати — Поцо ди Борго. Придавајќи му посебно политичко значење на планот на Каподистри, руското министерство за надворешни работи ги запознало со него и пратениците во Лондон и Париз. Во одговор на тоа била добиена опширна депеша од Поцо ди Борго, кој ја убедува владата на цар Николај да не си ги врзува рацете со никакви обврски по однос на условите на мирот со Турција. Според неговото мнение, само откако руските војски ќе заземат тврди позиции на Балканот, откако ќе се завладе со Константинопол и теснините и ќе се окупираат стратешките точки во турските провинции, избегнувајќи го при тоа мешањето на Англија и Австрија, ќе биде можно и реално да се определи натамошната судбина на турските владеења во Европа (т.е., да се диктираат на западноевропските влади свои условија).

Во август 1829 година самодржавна Русија била најблиску од кога и да било до остварувањето на своите заветни сонјашта — за-

владувањето со Константинопол и теснините. Но, наместо да продолжи со настапувањето кон Константинопол, командантот на балканскиот фронт добил наредба да заклучи мир. На 2 (14) септември 1829 година, мирот бил заклучен во Едрене.

Овој мир, всушност, претставува пресвртница во одредувањето

на стратешките цели на Русија по однос на Турција. Врз основа на длабоки анализи на посебен комитет, составен од најдоверени лица на императорот, Русија се откажува привремено од, до тогаш истакнуваните цели — изгонувањето на Турција од Балканскиот Полуостров.

Д-р Б. М.

ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА ВО НОБ — 1945 ГОД.

Том II, 1973 год., с. 491

Во издание на Архивот на Македонија и под редакција на Ристо Кирјазовски и Тодор Симовски неодамна излезе од печат и II-от том на Зборникот од едицијата „Егејска Македонија во НОБ“. Зборникот содржи документи за учеството на македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија во граѓанската војна во Грција.

Томот е поделен на два дела. Првиот дел содржи 241 документ и го опфаќа периодот од 1 јануари до крајот на декември 1945 година. Јазикот на кој се пишувани документите е македонски, односно костурски, лерински, воденски дијалект. Има и документи кои се преведени од грчки јазик. Во вториот дел се поместени факсимилите на 210 документи. Начинот на изнесувањето е хронолошки, а уште во почетокот на Зборникот, Редакцијата дава куса содржина на сите документи со што се добива поголема прегледност.

Според ова, може да се констатира дека поголемиот дел од документите се извештаи, информации од месни, реонски, средски и обласни органи на НОФ од Егеј-

ска Македонија, во кои се изнесува теророт вршен над македонското население од страна на грчките вооружени банди, на воените и полициски власти. Покрај ова, значајно место во Зборникот заземаат протестните писма доставени до дипломатските претставници на земјите сојузници од страна на ЕАМ (Национален ослободителен фронт) и КПГ во врска со теророт и неспроведувањето во дело договорот потпишан во Варкиза (12 февруари 1945 година) од страна на Владата.

Од преписката, која исто така е застапена во Зборникот, водена меѓу кадрите на НОФ и други значајни личности се добива јасна слика за ставовите кон македонското национално прашање. Овој проблем може да се согледа и од прогласите на КПГ и ЕАМ до македонскиот народ од Егејска Македонија, кои ја осудуваат дејноста на НОФ како противречна на линијата трасирана од КПГ. Ваквиот став на Партијата во однос на македонската организација произлегува и од општиот став на КПГ која стоеше на становиште сите внатрешни проблеми да се